

***Vybrané osobnosti
filosofie 20. století***

Zuzana Svobodová

Personalismus

- odmítání:
 - individualismus
 - kolektivismus, totalitarismus
- 1799 „personalismus“ – poprvé Schleiermacher (*Reden*)
- 1868 esej o personalismu am. básník Walt Whitman
- 1903 vydal knihu o personalismu franc. myslitel Charles Renouvier.
- Předchůdci v 19. st.: např. Maine de Biran, Franz von Baader, John Henry Newman, Hermann Lotze – vyzvedli zvláštní povahu lidské bytosti, jež žije ve světě a mezi druhými lidmi, musí si však budovat vlastní jedinečnou individualitu a osobnost, také ve vztahu k Bohu.
- 1908 bostonský liberální teolog a prof. filosofie Borden Parker Bowne (1847 – 1910), přítel W. Jamese, kniha *Personalism* (proti sociálnímu darwinismu – H. Spencera – zastává ontologický primát osoby jako jediné pravé skutečnosti. → U nás: **Erazim Kohák**).
- Příznivci personalismu: žáci E. Husserla, v Německu Max Scheler a Edith Stein, v Polsku Roman Ingarden, u nás i **Jan Patočka**.

Personalismus

- Francouzský personalismus 20. st. souvisí s nonkonformismem 20. a 30. let, intelektuálním hnutím, které odmítalo extrémní individualismus liberální společnosti. Východisko z krize západní společnosti hledali někteří v tradicionalismu, jiní v kolektivismu.
 - Křesťanský personalismus: kolem revue *Esprit*: Maurice Blondel, Emmanuel Mounier, Jean Lacroix, **Gabriel Marcel**, Jacques Maritain – jak proti krajnímu individualismu moderních společností, tak proti nihilistickým tendencím francouzského existencialismu (u J.-P. Sartra). Jejich personalismus blízký filosofii dialogu M. Bubera a F. Rosenzweiga i teoretičtěji založené filosofické antropologii M. Schelera aj.
 - 1936 Mounierův *Manifest personalismu* – ovlivnil reformní teology II. vatikánského koncilu i pozdější katolickou teologii.
 - K personalismu se hlásili: Paul Ricoeur, Romano Guardini, Karol Wojtyła (Jan Pavel II.)

Gabriel Marcel

(7/12/1889–8/10/1973)

- matka, pův. židovka, zemřela 1893
- vychováván otcem
- 1929 konverze ke katolicismu
- žák H. Bergsona
- středoškolský učitel (1912–1923)
- *Journal métaphysique* (1927) – jeho filosofický deník
- 1968 navštívil Prahu, přednáška na UK

Gabriel Marcel

- patrně první, kdo použil pojem existencialismus
- „Být a mít“ (*Être et avoir*, 1935) → Erich Fromm
- kritika Descartova *cogito* „uzavírá člověka do ulity osamění“ – člověk se sám k sobě dostává jen oklikou přes druhého, v lásce → Buber, Lévinas, Jaspers, Ricoeur, Patočka (otevřená a uzavřená duše)

Gabriel Marcel

- *Existence a objektivita* (1925, článek)
- *Metafyzický deník* (1927)
- *Postavení ontologického tajemství a jak se k němu konkrétně přiblížit* (1933, přednáška)
- *Být a mít* (1935)
- *Lidé proti lidskosti* (1951)
- *Od odmítnutí k výzvě* (1940)
- *Homo Viator* (1944)
- *Tajemství bytí* (1951)
- *Přítomnost a nesmrtelnost* (1959)
- *Cestou k jakému probuzení* (1971)
- téměř 30 divadelních her

Česky:

- G. Marcel, *K filosofii naděje*. Praha 1971
- G. Marcel, *Přítomnost a nesmrtelnost*. Praha 1998
- G. Marcel, *Od názoru k víře*. Praha 2004
- P. Ricoeur – G. Marcel, *Rozhovory*. Brno 1999
- P. Bendlová, *Gabriel Marcel*. Praha 1993
- P. Bendlová, *Hodnoty v existenciální filosofii G. Marcela*. Praha 2003
- M. Petříček, *Úvod do (současné) filosofie*. Praha 1992

Gabriel Marcel

- své lit. dílo přirovnává k Řecku:
- pevnina: myšlenkový prostor filosofie (15 základních fil. spisů)
- ostrovy: dramata (bezmála 30 divadelních her), sám připisuje prioritu, ve Francii hrané málo, více v Německu
- později odmítá označení „křesťanský existencialista“, volí raději: „novosokratik“, „křesťanský sokratismus“, „konkrétní filosofie“.

Gabriel Marcel

- proti karteziánskému objektivismu, „duchu abstrakce“ (převádění rozmanité skutečnosti pouze na kategoriálně uchopitelné, vnější kvality)
- v Metafyzickém deníku do protikladu k objektivitě klade pojem existence: existence je podmínkou každého myšlení, vždy předchází (naráží na Descartovo: *cogito, ergo sum*)

Gabriel Marcel

- Co je podstata vnímání?
 - objektivistické pojetí: počátek zprávou vysílanou objektem a přijímanou pasivním vědomím
- G. Marcel: podstatou vnímání je bezprostřední účast subjektu na jeho okolí (objektu), mezi nimi neexistuje žádná hranice. Podobně kritizuje objektivistické pojetí těla jakožto nástroje: mé tělo, to jsem já sám, prostřednictvím svého těla existuji, mám účast na všem, co se děje, **existence je vtělena**

Gabriel Marcel. Druhá reflexe

- nová metoda: druhá reflexe
- první reflexe: objektivistický popis světa, věcné, neosobní vztahy; rovina problémů
- druhá reflexe: úsilí o návrat k bezprostřednosti, k živé a celistvé zkušenosti, k účasti vědomí na dění kolem; rovina tajemství

Gabriel Marcel. Od existence k bytí

- k bytí se dospívá pouze ve společenství
- veškerá subjektivita je založena intersubjektivně
- „dialogizovat“
- Intersubjektivní vztah já-ty, sám sebe poznávám a sám sebou se stávám jedině v přítomnosti druhého a jedině prostřednictvím společenství s lidským ty dospívám k setkání s absolutním Ty, s pravým bytím, Bohem. V kontaktu s tímto bytím dosahuje či skutečného sebepoznání a jedinečnosti své existence.
- existenciální zkušenosti v: setkání, přítomnosti (i zemřelých), tvůrčí věrnosti, lásce

Gabriel Marcel. Od existence k bytí

- od r. 1932 (přednáška *Postavení ontologického tajemství a jak se k němu konkrétně přiblížit*) odmítání degradace člověka v přetechnizovaném světě, kdy redukován na soubor funkcí
- ve světě, kde kritériem pouze výkonnost, zapomenutí na ontologickou potřebu, ztráta kontaktu s vlastním bytostným jádrem, ztrácí se schopnost živé komunikace
- je-li veškeré tajemství redukováno na problém, je svět odsouzen k beznaději

Gabriel Marcel. Lidé proti lidskosti

- *Lidé proti lidskosti* (1951) – konkrétní příklady ponižování a manipulace v totalitních systémech
- kritiku odlidšťujících tendencí současného světa techniky stupňuje do konce života (†1973)

Gabriel Marcel. Doména v dram. tvorbě

- dialog
- podstata za slovy, v nitrech postav
- minimum vnější jevištní akce i stylizace postav
- žádné složité filosofické dokazování, jen aforistický fragment, myšlenkový „zkrat“, existenciální výkřik
- zachycení vnitřního přerodu, sebenalezení lidské duše
- nejen literatura, ale život sám
- Marcel přesvědčen, že divadelní tvorbou se přiblížil rozmanitosti lidského života víc než filosofickým diskursem, který vždy tíhne k abstraktnosti a zjednodušování